

L'ANUL·LACIÓ DEL JUDICI CONTRA EL PRESIDENT COMPANYS: UNA QÜESTIÓ DE JUSTÍCIA

JORDI PALOU-LOVERDOS

Memorial Democràtic. Generalitat de Catalunya

ORIOL DUEÑAS

Memorial Democràtic. Generalitat de Catalunya.
Universitat de Barcelona

Article lliurat el 21 de gener de 2016. Acceptat el 18 de març de 2016

RESUM

En aquest article es fa un repàs exhaustiu de les actuacions que han encapçalat les principals institucions públiques de Catalunya, Parlament de Catalunya, Generalitat de Catalunya i Memorial Democràtic, per aconseguir la nul·litat dels judicis de la dictadura franquista, centrant-se en el cas del president Lluís Companys.

PARAULES CLAU

Consell de guerra, afusellament, nul·litat i polítiques públiques de memòria.

The annulment of the trial against President Companys: A question of justice

ABSTRACT

This article provides a comprehensive review of the actions led by Catalonia's foremost public institutions, the parliament and government of Catalonia and the *Memorial Democràtic* institution, to secure annulments for trials

occurring under Franco's dictatorship, focusing on the case of President Lluís Companys.

KEYWORDS

Council of war, shootings, annulment, public policy report.

MEMÒRIA JUSTA

Des de l'instant mateix en què el president Companys va ser afusellat per la dictadura franquista el 15 d'octubre de 1940, la seva figura va ser honorada i homenatjada. Durant la llarga nit del franquisme els actes d'homenatge es van realitzar de manera clandestina a l'interior de Catalunya, i amb diverses iniciatives per part dels milers d'exiliats catalans que es trobaven repartits pel món. Cal esmentar els diversos actes d'homenatge que realitzaren els casals i centres catalans de l'exterior durant tots aquests anys.

Amb la mort del dictador el 20 de novembre de 1975 i la recuperació de la democràcia a partir de les eleccions generals de 15 de juny de 1977, la societat civil i les institucions catalanes van començar a reivindicar cada any la figura del president Companys.¹ Uns homenatges que es realitzaren coincidint amb la data de la seva mort, el 15 d'octubre, i que amb el temps anaren evolucionant dels actes de reconeixement i record a la seva persona i trajectòria, a la reivindicació i exigència de l'anul·lació de la condemna injusta que patí. Han estat moltes les iniciatives impulsades pel Parlament de Catalunya i des del Congrés dels Diputats que demanaren l'anul·lació del judici sumaríssim que va patir Lluís Companys, així com la resta dels que patiren represàlies per la dictadura franquista.

Després dels anys de la transició i del llarg període de governs democràtics, no seria fins a inicis de l'any 2000 que es produiria una forta emergència del moviment memorialista a través de reivindicacions per part d'una part de la

1. Per a més informació sobre els homenatges realitzats al president Companys vegeu Carolina RUA FERNÁNDEZ (2015), «La reivindicació de Companys des de la recuperació de les llibertats i el restabliment de la Generalitat (1977-2010)», a A. D., *Lluís Companys: vida, reivindicació i memòria d'un president. En commemoració del 75è aniversari del seu afusellament*, Barcelona, Memorial Democràtic, p. 199-218.

societat catalana i espanyola que demanava la condemna del franquisme, l'anul·lació dels judicis o la localització i exhumació dels familiars desapareguts durant la Guerra Civil i la posterior dictadura franquista. Aquests moviments associatius, integrats per persones de diferents generacions, van ser hereus de les primeres associacions nascudes durant els anys de transició, que s'encarregaren amb pocs recursos de recordar i reivindicar les víctimes de la guerra i la repressió franquista.

L'instrument que la Generalitat de Catalunya va decidir crear per complir amb aquesta demanda va ser el Memorial Democràtic,² la llei de creació del qual va ser aprovada pel Parlament de Catalunya l'octubre de 2007.³ En el preàmbul de la Llei s'indica la necessitat d'una condemna explícita del franquisme, s'advoca en pro de la llibertat de la pluralitat de memòries i s'insisteix a dir que «la grandesa de les democràcies és que a diferència dels règims totalitaris, és capaç de reconèixer la dignitat de totes les víctimes de la intolerància més enllà de les opcions personals, ideològiques o de consciència de cadascú».

El Memorial Democràtic té per objecte, segons l'article 2 de la llei, «desplegar les polítiques públiques del Govern adreçades a l'acció cívica de recuperació, commemoració i foment de la memòria democràtica i, en concret, del període de la Segona República, de la Generalitat de Catalunya republicana, de la Guerra Civil, de les víctimes del conflicte per motius ideològics, de consciència, religiosos o socials, de la repressió de la dictadura franquista, de l'exili i la deportació, de l'intent d'eliminar la llengua i la cultura catalanes, dels valors i de les accions de l'antifranquisme i de totes les tradicions de la cultura democràtica, amb la finalitat de donar a conèixer d'una manera científica i objectiva el passat recent i estimular la comprensió dels temps presents».

En els seus inicis, el Memorial Democràtic, de manera conjunta amb la Direcció General de Memòria Democràtica, va assumir els principis de reparació i justícia, per part de les polítiques públiques de memòria de la Generalitat de Catalunya, mitjançant l'ampliació dels drets vinculats a les indemnitzacions a les persones privades de llibertat durant el franquisme, la recerca de persones

2. L'any 2004 es crea el Programa per al Memorial Democràtic, i a partir de finals de 2006, amb la creació de la Direcció General de la Memòria Democràtica s'aglutinen en una mateixa unitat les funcions del Programa esmentat i diverses competències que fins aquell moment estaven disperses en altres departaments de la Generalitat de Catalunya.

3. Llei 13/2007, de 31 d'octubre, del Memorial Democràtic, publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC), el 12 de novembre de 2007.

desaparegudes i la localització, dignificació i, si era possible, l'obertura de fosses comunes, així com també diversos aspectes de commemoracions, homenatges, actuacions de foment de la recerca, activitats de formació i, en general, de difusió.

Però sense cap mena de dubte, una de les principals iniciatives que va liderar el Memorial Democràtic durant aquesta etapa va ser la sol·licitud d'anul·lació del judici sumaríssim i la condemna a mort que va patir el president de la Generalitat de Catalunya Lluís Companys. Per tirar endavant aquesta iniciativa, el Memorial Democràtic es va recolzar en les possibilitats que donava la coneguda popularment com a Llei de memòria històrica, aprovada pel Congrés dels Diputats l'any 2007. L'esmentada llei va suposar una important decepció per a diverses formacions polítiques, associacions de recuperació de la memòria històrica i particulars, atès que no recollia una de les principals reivindicacions des de la fi del règim franquista: l'anul·lació dels consells de guerra. El partit socialista, en aquells moments al govern i màxim defensor de la llei, va adduir una esbiaixada concepció del principi de seguretat jurídica per justificar per què no s'havia fet el pas endavant d'anul·lar els judicis i les condemnes del franquisme. Aquest fet obligava que qualsevol iniciativa per tirar endavant l'anul·lació dels consells de guerra havia de passar per la conjuminació de la via política amb la judicial.

A partir del que permetia aquell marc jurídic, que es vertebrava a través d'un reconeixement general del caràcter radicalment injust de les condemnes, sancions i altres formes de violència perpetrades per raons polítiques, ideològiques o d'opció cultural, sexual o lingüística –article 2–; d'una declaració general d'il·legitimitat dels tribunals, els consells de guerra i la resta d'òrgans penals franquistes, així com, per vicis de forma i de fons, de les seves resolucions i sentències –article 3–; de la inclusió de la figura de la declaració de reparació i reconeixement personal –article 4–; i, finalment, d'una disposició derogatòria de les normes franquistes que regularen el funcionament dels òrgans penals i la tipificació dels delictes polítics durant la dictadura, la Generalitat de Catalunya, a través de la Direcció General de Memòria Democràtica i del Memorial Democràtic, decidí actuar a través de dues iniciatives.

La primera proposta d'actuació consistí a aconseguir la Declaració de reparació i reconeixement personal del president Companys. Una declaració purament simbòlica atès que no constituïa un títol de responsabilitat patrimonial davant l'Estat ni de qualsevol Administració Pública, ni comportava cap repa-

ració o indemnització de caire econòmic o professional. Per fer-ho calia que un familiar de la persona afectada, en aquest cas la néta del president Companys, Maria Lluïsa Gally Companys, presentés davant el Ministeri de Justícia una sol·licitud d'expedició d'aquest document. Després de contactar amb la Sra. Gally, finalment es va decidir que amb l'assessorament de la Generalitat de Catalunya presentés la documentació necessària per poder sol·licitar el document de reparació.

El 13 d'octubre de 2008, pocs dies abans que es commemorés el 68è aniversari de l'afusellament, la néta de Lluís Companys i el conseller d'Interior i Relacions Institucionals i Participació Joan Saura es reuniren amb el ministre de Justícia, Mariano Fernández Bermejo, per lliurar-li la petició de reparació i reconeixement de la figura del president Lluís Companys. La sol·licitud de declaració de reparació i reconeixement personal va incloure una carta signada per la Sra. Maria Lluïsa Gally, en què s'explicitava que el president «va ser afusellat pel fet d'ostentar la màxima representació institucional de la Generalitat de Catalunya»; documentació referent a la detenció de Lluís Companys, diligències instruïdes per la Brigada Político Social, procediment sumaríssim ordinari per delictes de rebel·lió, sentència amb condemna a pena de mort i acta de defunció; testament hològraf de Lluís Companys; extracte de l'expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona sobre Lluís Companys i sentència on es declarava la seva responsabilitat política, se li imposava la sanció de confiscació total dels seus béns i inhabilitació absoluta de qualsevol càrrec públic; i una resolució a favor de la nul·litat del judici a Lluís Companys, aprovada pel Parlament de Catalunya el 2 d'octubre de 2008.⁴

Aquesta acció simbòlica va servir per posar de manifest el suport del Govern de la Generalitat a la figura del president Companys i a les polítiques públiques de memòria. Tothom va tenir clar que es tractava d'un primer pas per aconseguir l'objectiu final, que no era altre que assolir la nul·litat del judici sumaríssim.

Paral·lelament a aquesta actuació, el Govern mateix de la Generalitat de Catalunya va impulsar una altra acció simbòlica de reconeixement a la figura del president. El 29 de setembre d'aquell any 2008 es va dur a terme un acte institucional d'homenatge i desgreuge al president Companys al Palau de la

4. «Saura y la nieta de Companys piden a Justicia la reparación del ex presidente catalán», *El País*, 13 d'octubre de 2008.

Generalitat, a iniciativa de la Comissió de la Dignitat. La importància d'aquest acte va recaure en el fet que hi van participar els cònsols d'Alemanya i França, en representació dels dos estats que el 1940 van col·laborar en la deportació del president Companys i en el seu lliurament a les autoritats franquistes. Era doncs, la primera vegada que dos representats dels estats responsables de la detenció i deportació il·legal de Lluís Companys participaven de manera destacada en un acte d'homenatge i reconeixement. Tot i aquest fet, els dos representants consulars van evitar demanar perdó explícitament per la seva implicació en l'assassinat. I ho van argumentar de la manera següent:

El cònsol general de França, Pascal Brice, es va escudar en el fet que François Mitterrand quan era president va lamentar el col·laboracionisme del règim de Vichy. «Ja hem reconegut la nostra responsabilitat» [...] Brice va afegir que «ara no és qüestió de buscar culpables, sinó de fer un acte d'homenatge a la resistència». De manera similar es va expressar la seva homòloga alemanya Christine Gläser, afegint que l'excanceller Helmut Kohl va demanar disculpes a Jordi Pujol als anys vuitanta per «la participació d'Alemanya en la mort de Companys». La cònsol va parlar globalment de les barbàries comeses pels nazis i va deixar clar que «els alemanys acceptem la nostra culpa».⁵

En aquest context, el dia 2 d'octubre de 2008, el ple del Parlament de Catalunya adoptà una Resolució –301/VIII– de vindicació del president Companys, en la qual s'instava el Govern de la Generalitat a fer tot el que fos jurídicament i políticament necessari per aconseguir que l'honor del president Companys fos reparat. En segon i darrer lloc es demanava dur a terme totes les accions jurídiques i polítiques pertinents per anul·lar un judici que mai no s'hauria d'haver fet, tenint en compte la condició d'il·legítimat dels tribunals franquistes, continguda en la llei estatal de la memòria històrica.

Tot i el compromís del ministre de Justícia de resoldre amb celeritat la sol·licitud de reparació presentada per la Sra. Gally, aquesta finalment no es produí fins a finals de gener de 2009.⁶ Fins al cap de tres mesos i mig de formular la

5. «Alemanya i França honoren Companys però no demanen perdó pel seu assassinat», *Avui*, 30 de setembre de 2008.

6. La resposta que es va produir en aquesta data no va ser oficial. La notificació oficial va haver d'esperar fins al 16 de juliol de 2009, quan el Ministeri de Justícia resolgué l'atorgament de la declaració de reparació i reconeixement personal del president Lluís Companys i Jover. En

sol·licitud no s'obtingué resposta. Una resposta que servia per rehabilitar la figura de Companys, però no per anul·lar el procés. Aquest darrer fet va provocar frustració i protestes per part de diversos partits polítics i organitzacions civils, que reclamaven i esperaven un pas endavant per part del Estat a l'hora d'assolir l'anul·lació del judici.⁷ Amb aquest reconeixement, el Govern espanyol «esgotava el compromís de l'Executiu més enllà de les decisions que puguin adoptar les famílies o les institucions que mirin d'anul·lar el judici sumaríssim [...] però en aquest intent no hi serà el Govern».⁸ Per tant, quedava tancada la via política per aconseguir la nul·litat del procés i obligava el Govern de la Generalitat de Catalunya a acudir als tribunals per intentar obtenir a través de la via judicial la revocació de la condemna.

Per tant, el pas endavant que s'havia assolit amb aquest reconeixement simbòlic per part del Govern espanyol no havia estat suficient per assolir la nul·litat del procés. Tothom esperava més i la sensació de decepció i frustració fou manifestada públicament en la majoria de casos.

Aquest fet va portar la Generalitat i el mateix Memorial Democràtic a impulsar la segona proposta d'actuació que era prevista: acudir a la via judicial. Aquesta proposta s'havia d'impulsar a través d'un Acord de Govern per tal que la Fiscalia Superior de Catalunya instés el fiscal general de l'Estat a promoure d'ofici davant del Tribunal Suprem un recurs de revisió per a l'anul·lació del judici que condemnà a mort Lluís Companys.

---

la declaració es deixava constància que «Lluís Companys i Jover padeció violencia por razones políticas e ideológicas, siendo injustamente condenado a muerte en cumplimiento de sentencia impuesta por un ilegítimo Consejo de Guerra, que se desarrolló bajo la acusación de delito de rebelión y que determinó su ejecución en momentos dolorosos de nuestra historia».

7. Aquesta frustració va tenir el seu origen l'any 2004, quan el nou Govern de Rodríguez Zapatero va estudiar l'anul·lació dels consells de guerra. Després del Consell de Ministres del 15 d'octubre de 2004, que va coincidir amb el 64è aniversari de l'afusellament de Companys, la vicepresidenta Fernández de la Vega assegurà que el Govern aprovaria una llei que permetria anul·lar les sentències franquistes. Aquesta iniciativa va ser de nou defensada per la mateixa vicepresidenta al Palau de la Generalitat de Catalunya juntament amb el president Pasqual Maragall, durant la seva participació en l'acte d'homenatge a la figura de Companys. «El Gobierno inicia la rehabilitación oficial del presidente Lluís Companys», *El País*, 16 d'octubre de 2004.

8. «El Govern es limita a "reconèixer" Companys», *El Periódico de Catalunya*, 31 de gener de 2009; «L'executiu espanyol repara a mitges la figura de Companys», *Avui*, 31 de gener de 2009; «Decepción generalizada por la reparación del presidente Companys», *El Mundo*, 31 de gener de 2009; «El gobierno acuerda rehabilitar a Companys, pero no anula su proceso», *La Vanguardia*, 30 de gener de 2009.

No és objecte d'aquest article plantejar i exposar com es va realitzar aquest recurs judicialment ni quines vies hi ha actualment per poder arribar a aquest objectiu,⁹ però sí que es plantejarà el recorregut i l'abast d'aquesta segona actuació efectuada pel Govern català. Una actuació que s'inicià amb l'Acord de Govern que s'aprovà en la sessió de 15 d'octubre de 2009, pel qual s'instava el fiscal general de l'Estat, mitjançant l'adequada intervenció de la fiscal superior de Catalunya, a interposar davant el Tribunal Suprem un recurs de revisió per obtenir la declaració de nul·litat de la sentència dictada pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona en data 13 de desembre de 1939, i de la sentència dictada pel Consell de Guerra d'Oficials Generals realitzat a Barcelona en data 14 d'octubre de 1940, que condemnà a pena de mort el president Lluís Companys.¹⁰ Aquest Acord de Govern donava compliment a la Resolució 301/VIII, de 2 d'octubre de 2008, ja esmentada, del Parlament de Catalunya. Per fer aquest pas, el Govern de la Generalitat es fonamentava en els arguments apareguts en relació amb la declaració d'il·legimitat dels tribunals militars i de les seves resolucions, establerts a la Llei 52/2007, de 26 de desembre,¹¹ i altres per vulneració de les garanties necessàries d'un procés que va ser il·legal.

Per la seva banda, el Memorial Democràtic, a través del seu director Miquel Caminal, es va posar a disposició del Govern de la Generalitat perquè aquest presentés un recurs davant la fiscal superior de Catalunya, la Sra. Teresa Compte, per a la revisió i anul·lació del sumaríssim a Companys davant el Tribunal Suprem.¹² La fiscal general de Catalunya va trametre la petició al fiscal general a principis de 2010.

Un cop presentat el recurs davant el fiscal general de l'Estat, aquest inicià l'estudi del recurs presentat pel Govern de Catalunya, per establir si era proce-

9. Per a més informació sobre les possibles vies judicials que hi ha per aconseguir l'anul·lació dels consells de guerra vegeu Josep CRUANYES I TOR (2015), «La reparació de la figura de Companys mitjançant l'anul·lació del consell de guerra: expectatives», a A. D., *Lluís Companys: vida, reivindicació i memòria d'un president. En commemoració del 75è aniversari del seu afusellament*, Barcelona: Memorial Democràtic, p. 221-241.

10. «La Generalitat aprueba la solicitud de anulación de la sentencia contra Companys», *El País*, 15 d'octubre de 2009.

11. La Llei 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i s'amplien drets i s'estableixen mesures favor dels qui van patir persecució o violència durant la Guerra Civil i la dictadura franquista.

12. «El Memorial vol resoldre el cas Companys el 2010», *Avui*, 16 de juny de 2009.

dent o no, i per tant, decidir si es podia elevar davant el Tribunal Suprem, màxim òrgan judicial que té la competència per anul·lar o no els consells de guerra de la dictadura franquista.

La resposta de la fiscalia es va produir a finals de març de 2010 i es publicà de manera oficial el 5 d'abril d'aquest mateix any, a través d'un decret de l'Excm. Sr. Fiscal General de l'Estat sobre les resolucions dictades contra D. Lluís Companys i Jover pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona en data 13 de desembre de 1939 i pel Consell de Guerra d'Oficials Generals en data 14 d'octubre. En aquest decret la Fiscalia General de l'Estat es negava a tramitar davant el Tribunal Suprem la petició de revisió del judici del president Companys. Aquesta negativa va ser argumentada per la fiscalia a partir de l'aplicació de la Llei de memòria històrica, en què es consideren nuls els judicis del franquisme i, per tant, les declaracions d'il·legimitat suposaven deixar sense efectes totes les sentències dictades pels tribunals franquistes en els processos polítics.¹³ Per tant, la fiscalia defensava que amb la Llei de memòria històrica n'hi havia prou per considerar els judicis del franquisme com a il·legítims.

Aquesta resolució va ser motiu de controvèrsia entre la classe política i la societat catalana, atès que mentre una part la considerava un èxit, en entendre que els judicis del franquisme eren anul·lats, una altra part la rebutjava. Entre els que mostraren una oposició més clara aquesta resposta trobem l'exfiscal en cap de Catalunya i antic fiscal anticorrupció Carlos Jiménez Villarejo, el qual considerà el decret com un frau de llei. Per Villarejo, el fiscal era només una part del procés i per tant no hi havia nul·litat fins que ho dictés un tribunal.¹⁴

Similar fou la resposta de l'advocat i historiador Josep Cruanyes i Tor, el qual afirmà el següent:

El decret de la fiscalia no podia declarar una sentència com a nul·la ni fer una interpretació de la llei, ja que no era facultat de la fiscalia fer-ho. Els fiscals, com els advocats, són una part col·laboradora dins del procés. En concret, la fiscalia excedeix l'acció pública en defensa de l'interès públic i de

13. «La Fiscalía se niega a pedir la revisión del juicio a Lluís Companys», *El País*, 25 de març de 2010.

14. «Jiménez Villarejo ve "fraude" de ley en la decisión del fiscal sobre Companys», *El País*, 26 de març de 2010.

JORDI PALOU-LOVERDOS I ORIOL DUEÑAS

la legalitat. Si la fiscalia pensa que en aplicació de la llei de memòria les sentències havien quedat anul·lades, havia de fer les accions necessàries per tal que el tribunal ho declarés [...] Per tant, el decret no pot ser entès com una declaració de nul·litat, sinó com una opinió de la fiscalia.¹⁵

Per tant, la resposta de la fiscalia no fou considerada com una anul·lació dels processos judicials. Lluís Companys seguia sent víctima d'un consell de guerra, així com la resta de víctimes de la dictadura franquista que patiren judicis sumaríssims. Per a tots ells, els efectes jurídics d'aquelles sentències seguien sent permanents i es mantenien gravats al registre de penats i rebels del Ministeri de Justícia com a simples criminals. Un fet inamissible per un país democràtic.

RESOLUCIONS INSTITUCIONALS RELACIONADES AMB L'EXECUCIÓ
DEL PRESIDENT COMPANYS

L'estudi sobre les resolucions institucionals que fan referència al consell de guerra sumaríssim i posterior afusellament del president Lluís Companys i Jover i a milers de ciutadans (no anònims, tots amb noms i cognoms coneguts) mereixeria, sens dubte, una recerca, una extensió descriptiva i una anàlisi més profundides. Només podem fer aquí una referència a allò més rellevant i significatiu limitat al darrer període democràtic en què ens trobem.

El Parlament de Catalunya, com ja s'ha apuntat, s'ha ocupat en nombroses ocasions del reconeixement institucional a persones, organitzacions i institucions en relació amb fets de la nostra història contemporània. També alguns ajuntaments i altres institucions públiques ho han fet. Com es pot veure en aquest document, també el Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, tot desplegant polítiques públiques de memòria, ha posat en el centre del compliment de la seva missió aquesta memòria i reivindicació cabdals. En aquest apartat es farà especial referència a resolucions institucionals adoptades en relació amb el president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys i Jover, com a màxim representant del Govern de la Generalitat republicana. En ocasions aquestes resolucions tenen sentit declaratiu –no necessàriament nor-

15. Josep CRUANYES TOR, «El "cas Companys" i el decret de la fiscalia», *L'Avenç*, núm. 357, maig de 2010, p. 10-11.

matiu— i en altres s'insta el Govern de la Generalitat o altres institucions perquè es porti a terme alguna actuació de caire polític i/o jurídic determinat. Com es veurà, aquestes resolucions institucionals enllacen amb tres eixos fonamentals d'iniciatives en el marc de la coneguda com a justícia transicional:¹⁶ l'eix de la veritat, l'eix de la justícia i l'eix de la reparació.

Per tal d'apropar a la ciutadania el coneixement de les resolucions del Parlament de Catalunya, que sovint són desconegudes o que difícilment transcendeixen determinats cercles polítics o d'estudiosos de la realitat parlamentària, es destaquen a continuació les resolucions més rellevants que aquesta institució ha adoptat en el darrer període democràtic.

Si es pren en consideració que els vint-i-cinc anys de l'execució del president Companys coincidiren amb la dictadura franquista, quan encara el general Francisco Franco ocupava la Jefatura del Estado (espanyol) —precisament la mateixa persona que encapçalà les ordres político-militars del consell de guerra i la posterior execució de la sentència de pena de mort que portaren a la desaparició del president—, una primera resolució important centrada en la figura del president Companys es focalitza precisament en la commemoració del 50è aniversari de la seva mort violenta: la Resolució 79/III del Parlament de Catalunya, de data 21 de juny de 1989¹⁷ —procedent d'una proposició no de Llei— acordà commemorar aquesta efemèride, en instar el Govern de la Generalitat a realitzar els actes pertinents orientats a la seva memòria i d'acord amb el màxim rang polític que li pertocava.

16. L'Organització de les Nacions Unides, nascuda després de la tragèdia de la Segona Guerra Mundial, fa una aproximació al concepte de justícia transicional que paga la pena realçar: «[...] La noció de justícia transicional d'aquest informe comprèn un ampli ventall de processos i mecanismes relacionats amb els intents de les societats que han patit abusos del passat a gran escala amb la finalitat de garantir la responsabilitat per aquests fets, servir la justícia i assolir la reconciliació. Aquests poden incloure tant mecanismes judicials com no judicials, amb diferents nivells de compromís internacional (o cap) i investigacions criminals individualitzades, reparacions, cerca de la veritat, reformes institucionals, escrutini i/o destitució de càrrecs públics, o una combinació de tots ells...». Vegeu Informe del secretari general de l'ONU, «L'Estat de Dret i justícia transicional en societats en conflicte i post-conflicte», 23 d'agost de 2004, <http://www.unrol.org/files/2004%20report.pdf> (para. 8, darrera visita, 7 de gener de 2016).

17. Resolució 79/III del Parlament de Catalunya, sobre la Commemoració del Cinquantesimari de l'afusellament del President Lluís Companys (BOPC, 84, 28/06/89).

JORDI PALOU-LOVERDOS I ORIOL DUEÑAS

Dins la mateixa tercera legislatura el Parlament de Catalunya adoptà la Resolució 140/III de data 20 de juny de 1990¹⁸ amb un títol i uns continguts prou eloqüents; mesos més tard féu una sessió necrològica en memòria del president executat, tot fent referència al mateix text:

2. Es fa ressò de la consciència històrica que reconeix la iniquitat de la seva condemna arran del simulacre de procés judicial que es va seguir, sense cap més legitimació que la victòria militar dels qui el jutjaren.

3. Proclama, en el marc de la convivència democràtica que Catalunya ha aconseguit en els nostres dies, la convicció que totes les víctimes innocents d'aquella Guerra Civil –simbolitzades en el sacrifici del qui fou llur President– resten definitivament reivindicades, més enllà de qualsevol revisió tècnica-jurídica, a la llum de la justícia i de l'equitat mitjançant aquesta solemne declaració del Parlament en representació del poble de Catalunya.

Més endavant en el temps, ja en la cinquena legislatura, el Parlament de Catalunya aprovà la Resolució 425/V¹⁹ de data 23 d'octubre de 1997, mitjançant la qual reclama el coneixement públic del procés sumaríssim que portà a l'afusellament del president Companys per part de la dictadura franquista. Ho fa en aquest cas prioritzant l'eix de la veritat abans esmentat i amb l'obligació que tenen els poders públics democràtics de permetre l'accés a la informació en relació amb abusos del passat:

[...] El Parlament de Catalunya reitera que l'accés públic al coneixement del text íntegre i original del sumari número 23468/1940, del consell de guerra sumaríssim contra el M. H. president Lluís Companys i Jover, en què fou condemnat a mort, és una mesura indispensable per al coneixement precís de les circumstàncies en què es produí aquella sentència injusta, i en conseqüència, cal que cessin els impediments actuals posats per l'autoritat militar, de manera que

18. Resolució 140/III del Parlament de Catalunya, sobre el Cinquantenari de l'Afusellament del President de la Generalitat de Catalunya M. H. Sr. Lluís Companys i Jover i sobre la Reivindicació Definitiva d'aquest i de totes les Víctimes Innocents de la Guerra Civil (BOPC, 190, 19/07/90).

19. Resolució 425/V del Parlament de Catalunya, sobre l'accés públic al sumari del consell de guerra sumaríssim contra el M. H. President Lluís Companys i Jover. Proposició no de llei sobre l'accés públic al sumari del consell de guerra contra el president Lluís Companys. Sessió núm. 28, 23 d'octubre de 1997, publicació BOPC 216 de 3 de novembre de 97, p. 16299.

el text íntegre i original del sumari estigui a l'abast de tota la societat catalana i dels historiadors i els investigadors en particular, per a facilitar així una millor comprensió de la nostra història contemporània.

En aquesta mateixa cinquena legislatura el Parlament de Catalunya aprovà la Resolució 934/V de data 13 de maig de 1999,²⁰ en la qual, amb voluntat dignificadora, es recorden els processos als lluitadors antifranquistes que foren condemnats a mort per defensar les llibertats individuals i col·lectives de Catalunya, per posar també en evidència la manca de garanties que van presidir aquells judicis.

Ja en la sisena legislatura, el Parlament de Catalunya adoptà la Resolució 359/VI de data 13 de desembre de 2000.²¹ En aquest cas, la Resolució és de caràcter mixta, declarativa i reivindicativa: denuncia d'una banda l'arbitrarietat dels judicis i de l'altra reclama la revisió dels judicis sumaríssims, amb el president Companys al capdamunt:

[...]

2. Referma l'arbitrarietat de les acusacions, la injustícia del procediment i la manca de legitimitat dels consells de guerra que condemnaren a mort centenars de catalans per raó de llur càrrec de representació institucional, política o sindical, entre els quals destaquen qualificats dirigents polítics i sindicals, com ara el president de Catalunya, Lluís Companys, o el dirigent sindical i antic ministre de Treball, Joan Peiró.

3. Insta el Govern a:

a) Emprendre les accions necessàries per a assolir de l'Estat espanyol la reivindicació definitiva de tots els lluitadors antifranquistes condemnats a mort per mitjà de la presentació de recurs de revisió, per la fiscalia del Tribunal Suprem i a instància del Ministeri de Justícia, contra les sentències a mort dictades en consell de guerra.

20. Resolució 934/V del Parlament de Catalunya, sobre la revisió del judici fet a Salvador Puig i Antich. Proposició no de llei sobre la revisió del judici a Salvador Puig Antich. Sessió núm. 46, 13 de maig de 1999, publicació BOPC 402 d'1 de juny de 1999, p. 32884.

21. Resolució 359/VI del Parlament de Catalunya, sobre la recuperació de la memòria històrica de la repressió franquista. Proposició no de llei sobre la recuperació de la memòria històrica de la repressió franquista. Sessió núm. 11, 13 de desembre de 2000, publicació BOPC 135 de 29 de desembre de 2000, p. 13.

JORDI PALOU-LOVERDOS I ORIOL DUEÑAS

Després d'altres resolucions complementàries de l'anterior, i a la mateixa sisena legislatura i tot coincidint amb el 60è aniversari de l'afusellament del president Companys, el Parlament de Catalunya adoptà la Resolució 1205/VI de data 6 de març de 2002,²² en la qual de manera clara i precisa es demana la rehabilitació institucional, jurídica i social del president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, tot instant el Govern de la Generalitat a:

[...] b) Fer-se ressò de la consciència històrica que reconeix la iniquitat de la condemna al president Companys arran del simulacre de procés judicial que es va seguir, sense més legitimació que la victòria militar dels qui el jutjaren, i al mateix temps a refermar l'arbitrarietat de les acusacions, la injustícia del procediment i la manca de legitimitat del consell de guerra que va condemnar-lo, rere el qual només hi havia el disseny polític de proporcionar un càstig exemplar a Catalunya.

c) Fer les gestions pertinents davant el Govern de l'Estat per aconseguir la rehabilitació jurídica i històrica de la figura del president Companys i, amb ell, de tots els afusellats i represaliats per la dictadura franquista.

Enllaçant amb l'anterior i durant la mateixa legislatura, el Parlament de Catalunya adoptà la Moció 160/VI de data 30 de maig de 2002,²³ focalitzant en aquest cas els eixos de reparació i justícia per demanar rescabament a les famílies de les persones executades en consells de guerra sumaríssims, així com la revisió i rehabilitació de les persones condemnades a mort durant la dictadura:

[...] 2. Sol·licitar al Govern de l'Estat que emprengui les accions necessàries per a rescabalar econòmicament i moral els familiars de les persones executades durant el període predemocràtic.

22. Resolució 1205/VI del Parlament de Catalunya, sobre la rehabilitació jurídica i històrica del president de la Generalitat Lluís Companys. Proposició no de llei per a la rehabilitació jurídica i històrica del president de la Generalitat Lluís Companys. Sessió núm. 23, 6 de març de 2002, publicació BOPC 286 de 22 d'abril de 2002, p. 18.

23. Moció 160/VI del Parlament de Catalunya, sobre les mesures de reparació a les víctimes del franquisme. Sessió núm. 59, 30 de maig de 2002, publicació BOPC 305 de 3 de juny de 2002, p. 26. En sentit anàleg, vegeu la Resolució 1830/VI del Parlament de 2 d'abril de 2003 en què es reclama del Govern de l'Estat que amplii el dret a percebre indemnitzacions als familiars dels executats per sentències dels tribunals franquistes, Resolució 1830/VI del Parlament de Catalunya, sobre la revisió del procés a Joaquim Delgado i a Francisco Granado i la restitució de llur dignitat. Publicació BOPC 415 de 14 d'abril de 2003, p. 12.

3. Reiterar al Govern de l'Estat la necessitat que la Fiscalia del Tribunal Suprem, a instàncies del Ministeri de Justícia, presenti un recurs extraordinari de revisió de les sentències de mort dictades en consell de guerra, amb la finalitat d'assolir la rehabilitació definitiva de tots els lluitadors antifranquistes condemnats a mort, com Lluís Companys, Manuel Carrasco i Formiguera, Numen Mestre o Salvador Puig Antich.

Ja en la setena legislatura, el Parlament de Catalunya adoptà la Resolució 89/VII de data 18 de juny de 2004,²⁴ en què es demana novament l'accessibilitat als arxius i processos judicials de la dictadura franquista i es reclama obertament la declaració de nul·litat dels judicis:

[...] b) S'adoptin les mesures adequades per a decretar la nul·litat de tots els judicis i les sentències subsegüents dictades a l'empara de l'anomenada «Instrucció de la causa general y del Tribunal del Honor y Jurisdicciones Antimasónicas y Anticomunistas», i que es declari el caràcter il·legítim d'aquells tribunals i de les normes en què s'emparaven.

En aquest context convé fer referència a la Llei aprovada al Parlament de Catalunya per a la creació del Memorial Democràtic. Després de l'execució del president Companys i la supervivència de la Generalitat a l'exili, i trenta anys després del retorn de Josep Tarradellas, president de la Generalitat a l'exili, cosa que propicià la recuperació de la institució de la Generalitat de Catalunya procedent de la legalitat prèvia al cop d'Estat dels sollevats, recuperació institucional duta a terme abans de l'aprovació de la Constitució, s'aprovà la Llei 13/2007 de 31 d'octubre del Memorial Democràtic.

Cal destacar a continuació dos fragments del Preàmbul de la Llei del memorial democràtic, que enllacen amb les resolucions i mocions a les quals s'ha fet referència amb anterioritat:

[...] L'article 54 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya estableix en primer lloc l'obligació de la Generalitat i els altres poders públics de «vetllar pel coneixe-

24. Resolució 89/VII del Parlament de Catalunya, sobre l'actuació davant el Govern de l'Estat per a la conservació dels expedients i els sumaris instruits contra els represaliats de la Guerra de 1936-1939 i la postguerra conseqüent, i el lliure accés a aquells, i sobre la declaració de nul·litat de les causes corresponents, publicació BOPC 75 de 28 de juny de 2004, p. 7.

JORDI PALOU-LOVERDOS I ORIOL DUEÑAS

ment i el manteniment de la memòria històrica de Catalunya com a patrimoni col·lectiu que testimonia la resistència i la lluita pels drets i les llibertats democràtiques» i disposa que «amb aquesta finalitat han d'adoptar les iniciatives institucionals necessàries per al reconeixement i la rehabilitació de tots els ciutadans que han patit persecució com a conseqüència de la defensa de la democràcia i l'autogovern de Catalunya». [...] Cal una rehabilitació plena de totes les persones, organitzacions i institucions represaliades durant la Guerra Civil i el franquisme, per tal que els supervivents, llurs familiars, llurs amistats i les generacions futures se sentin reconegudes d'una manera justa.

Amb aquesta finalitat es crea el Memorial Democràtic, l'instrument amb què la Generalitat ha de portar a terme polítiques públiques destinades a la recuperació de la memòria de les víctimes de la Guerra Civil i de les persones, les organitzacions i les institucions que van fer front a la repressió política, social, cultural i nacional d'un règim ignominiós.

En contrast amb les peticions i reivindicacions palesades, tant institucionals com de la societat civil (associacions de víctimes i entitats memorialistes), i amb posterioritat a la creació del Memorial Democràtic el Parlament espanyol va aprovar la coneguda com a Ley de Memoria Histórica.²⁵ En l'article 3 del seu redactat es reconeix la il·legimitat dels tribunals i processos, però no la nul·litat de ple dret dels mateixos:

1. Se declara la ilegitimidad de los tribunales, jurados y cualesquiera otros órganos penales o administrativos que, durante la Guerra Civil, se hubieran constituido para imponer, por motivos políticos, ideológicos o de creencia religiosa, condenas o sanciones de carácter personal, así como la de sus resoluciones.

2. Por ser contrarios a Derecho y vulnerar las más elementales exigencias del derecho a un juicio justo, se declara en todo caso la ilegitimidad del Tribunal de Represión de la Masonería y el Comunismo, el Tribunal de Orden Público, así como los Tribunales de Responsabilidades Políticas y Consejos de Guerra constituidos por motivos políticos, ideológicos o de creencia religiosa de acuerdo con lo dispuesto en el artículo 2 de la presente Ley.

25. Ley 52/2007, de 26 de diciembre, por la que se reconocen y amplían derechos y se establecen medidas en favor de quienes padecieron persecución o violencia durante la Guerra Civil y la dictadura. BOE núm. 310 de data 27 de desembre de 2007, p. 53310.

Ja en la vuitena legislatura i constituït el Memorial Democràtic, el Parlament de Catalunya adoptà l'esmentada Resolució 301/VIII de data 2 d'octubre de 2008.²⁶ Pel seu interès es reproduïx el text d'aquesta Resolució apareguda després de l'aprovació de la llei estatal de memòria històrica:

Vindicació del president Companys

El 15 d'octubre de 1940 el president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys i Jover, va morir afusellat al Castell de Montjuïc, condemnat per un consell de guerra. Un procés que va ésser una farsa, per la violació dels drets fonamentals i de les garanties de tota mena.

La sentència dictada pel consell de guerra que va condemnar a mort el president Companys va ésser radicalment injusta i una prova de la voluntat de venjança del règim franquista contra la persona que va exercir la presidència de la Generalitat, contra el president d'un govern democràticament escollit que es va enfrontar a l'aixecament militar que volia liquidar el règim constitucional de la República.

Lluís Companys va ésser l'únic president escollit democràticament que va executar el feixisme en aquells anys dramàtics. La detenció, l'extradició i la mort de Companys es produïren perquè era el president legítim de la Generalitat i simbolitzava la resistència d'un poble i la voluntat de pervivència nacional i d'autogovern de Catalunya. El president Companys representa la dignitat d'un país que durant el llarg període de la dictadura va patir la persecució de les seves institucions, de la seva llengua i de la seva cultura.

El procés contra el president Companys és un cas emblemàtic de la repressió franquista. Una repressió que van patir milers de persones que van morir davant els escamots d'afusellament, que van patir tortura i maltractaments i que van veure conculcats llurs drets en processos sense legitimitat ni garanties, plens d'irregularitats.

La figura del president Companys i de totes les persones que van patir persecució per raons polítiques o ideològiques per un sistema judicial repressiu i il·legítim, que vulnerava sistemàticament els drets humans, han d'obtenir la plena restitució i la reparació moral, política i jurídica, especialment després del gest de desgreuge a Companys que recentment han tingut els estats francès i alemany, amb motiu d'haver participat en un fet que, a més de vulnerar el dret internacional en matèria d'extradició, va conduir a la condemna a mort.

26. Resolució 301/VIII del Parlament de Catalunya, sobre l'orientació política general del Govern (Vindicació del president Companys). Ple del Parlament, sessió núm. 43, 2 d'octubre de 2008, publicat al BOPC 329 de 8 d'octubre de 2008, p. 7.

JORDI PALOU-LOVERDOS I ORIOL DUEÑAS

El Govern i el Parlament, com a institucions de les quals va tenir la màxima representació, han manifestat reiteradament el compromís amb relació al president Lluís Companys.

La vindicació del president Companys és una obligació i una necessitat: seixanta-vuit anys després d'haver estat deportat i afusellat, el poble català manté el record pel seu insigne president.

El Parlament de Catalunya, en conseqüència, insta el Govern a:

a) Fer tot el que sigui jurídicament i políticament necessari per a aconseguir que l'honor del president Companys sigui reparat.

b) Dur a terme totes les actuacions jurídiques i polítiques pertinents per a anul·lar un judici que mai no s'hauria d'haver fet, tenint en compte la condició d'il·legítimitat dels tribunals franquistes, continguda en la llei estatal de la memòria històrica.

Després de formulades totes les peticions institucionals abans esmentades i que es constates l'aplicació insatisfactòria dels tribunals de justícia de l'Estat espanyol de la llei estatal de memòria històrica, el Parlament de Catalunya, ja en la novena legislatura, adoptà la Resolució 718/IX del Parlament de Catalunya de data 12 de juliol de 2012,²⁷ en la qual ja es demanen formalment els canvis normatius exigibles per fer possible la declaració de nul·litat de ple dret de les sentències dels consells de guerra i molt especialment, la del president Companys:

1. El Parlament de Catalunya manifesta, de manera solemne, la seva disconformitat amb l'aplicació que el Tribunal Suprem, la Fiscalia de l'Estat i el Govern espanyol han fet de la Llei de l'Estat 52/2007, del 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures en favor dels que patiren persecució o violència durant la Guerra Civil i la dictadura, en especial pel que fa a la negativa de fer els tràmits necessaris per a revisar i declarar nuls de ple dret –i no simplement il·legítims o injustos– els consells de guerra i altres procediments

27. Resolució 718/IX del Parlament de Catalunya, de disconformitat amb l'aplicació que el Tribunal Suprem i la Fiscalia i el Govern de l'Estat han fet de la Llei de l'Estat 52/2007, relativa a la memòria històrica, Sessió núm. 29, 12 de juliol de 2012, publicat al BOPC 364 de 30 de juliol de 2012, p. 19. En sentit anàleg cal considerar la Resolució 742/IX del Parlament de Catalunya, Sessió del Ple del Parlament núm. 39, 27 de setembre de 2012, publicat al BOPC 390 de 2 d'octubre de 2012, p. 3, en el qual es posa de manifest que aquests judicis no foren només contra persones concretes sinó que es podien considerar realitzats contra tot un poble, i es demana novament la seva anul·lació per llei.

seguits davant els consells de guerra i altres tribunals d'excepció o ordinaris durant el règim dictatorial franquista, que van comportar la condemna a mort o a presó de centenars de milers de ciutadans pel sol fet d'haver defensat el Govern republicà legítim o haver lluitat contra la dictadura franquista.

2. El Parlament de Catalunya considera especialment greu, pel seu simbolisme i relleu institucional, que no s'hagi acceptat la petició de revisió amb declaració de nul·litat de ple dret del consell de guerra que va portar a l'afusellament del president de la Generalitat, Lluís Companys, i del sindicalista i ministre de la República, Joan Peiró.

3. El Parlament de Catalunya insta el Govern de la Generalitat a fer les gestions necessàries davant el Govern de l'Estat per tal que aquest promogui els canvis legislatius necessaris que facin possible la declaració de nul·litat de ple dret general de tots els procediments judicials seguits davant els consells de guerra i altres tribunals d'excepció o ordinaris durant el règim dictatorial franquista, que van comportar la condemna a mort o a presó de centenars de milers de ciutadans pel sol fet d'haver defensat el Govern republicà legítim o haver lluitat contra la dictadura franquista.²⁸

A la desena legislatura, després d'anys de peticions no ateses i després de tres anys de vigència insatisfactòria de la Ley de Memoria Històrica estatal, el Parlament de Catalunya adoptà la Resolució 237/X del Parlament de Catalunya, de data 26 de juny de 2013.²⁹ Si es llegeixen amb atenció els textos aprovats, es pot observar la progressiva contundència institucional del Parlament de Catalunya per reclamar la nul·litat de ple dret dels judicis esmentats, i molt especialment el del president Companys:

2. El Parlament de Catalunya manifesta la gravetat que representa, atès el simbolisme del càrrec, la negativa a acceptar la petició de revisió amb declaració de nul·litat de ple dret del judici al president de la Generalitat Lluís Companys i Jover.

28. A la desena legislatura, i constatada la manca d'adopció de les mesures legals sol·licitades, el Parlament de Catalunya adoptà la Resolució 212/X de disconformitat amb l'aplicació de la Llei de l'Estat 52/2007, relativa a la memòria històrica, de data 13 de juny de 2013, amb un contingut pràcticament idèntic, amb precisions més concretes en el seu apartat tercer, al de la Resolució 718/IX del Parlament de Catalunya.

29. Resolució 237/X del Parlament de Catalunya, sobre la declaració de nul·litat de ple dret del judici al president Lluís Companys i dels altres procediments que van comportar la condemna a mort de milers de ciutadans, publicació al BOPC 119 de 15 de juliol de 2013, p. 17.

3. El Parlament de Catalunya insta el Govern a emprendre les accions pertinents per tal que s'impulsin els canvis legislatius necessaris per fer possible la declaració de nul·litat de ple dret, general o individualitzada, de tots els procediments judicials seguits davant els consells de guerra o altres tribunals militars durant la dictadura franquista contra els catalans que van defensar els valors de la llibertat i la democràcia.

Davant la manca de resposta per part de l'Estat espanyol i en la mateixa desena legislatura, el Parlament adoptà la Moció 47/X del Parlament de Catalunya³⁰ de data 10 d'octubre de 2013, en la qual, en el seu punt vuitè, es posa de manifest el suport a l'acció jurídica en el procediment que es tramita a l'Argentina per l'assassinat i magnicidi del president Lluís Companys (procediment del qual es fa ampli ressò en aquesta publicació).

L'any 2014, tot coincidint amb el 75è aniversari de l'exili republicà, la Junta de Portaveus va aprovar una Declaració institucional de reconeixement a les persones que van morir o van patir ferides, exili, presó o qualsevol tipus de repressió, i a llurs famílies, per haver defensat la legalitat i la democràcia, tot lamentant la manca de reparació de les conseqüències de la guerra i la dictadura franquista.

L'any 2015, en el 75è aniversari de l'extradició il·legal del president Companys de França a Espanya, del posterior consell de guerra i l'aplicació de la pena de mort amb el seu afusellament al castell de Montjuïc –a més de milers d'altres ciutadans, com es detalla posteriorment– es van dur a terme diverses iniciatives institucionals:

El Parlament va adoptar la Resolució 979/X del Parlament de Catalunya de data 11 de març de 2015,³¹ mitjançant la qual, de manera genèrica, reconeixava un reconeixement a les persones i organitzacions que van protagonitzar la lluita per les llibertats nacionals i democràtiques, per reconèixer i difondre les conseqüències de la dictadura franquista.

El Govern de la Generalitat de Catalunya, a proposta del director del Memorial Democràtic, Jordi Palou-Loverdos, i després que aquesta proposta fos presentada i defensada a Consell de Govern per la presidenta del Memorial De-

30. Moció 47/X del Parlament de Catalunya, sobre les polítiques públiques de memòria democràtica, publicat al BOPC 165 de 14 d'octubre de 2013, p. 28.

31. Resolució 979/X del Parlament de Catalunya, sobre la Transició, 11 de març de 2015.

mocràtic i consellera de Governació i Relacions Institucionals Meritxell Borràs, va acordar el 8 de setembre de 2015³² proclamar el dia 15 d'octubre de 2015 *Dia nacional en memòria de les víctimes de la Guerra Civil i les víctimes de la repressió de la dictadura franquista*, tot assenyalant el següent:

El 15 d'octubre d'enguany s'escau el 75è aniversari de l'afusellament del president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys i Jover, màxim representant institucional dels ciutadans d'aquest país i únic president escollit democràticament de l'Europa occidental executat pel feixisme.

Aquest acte es va dur a terme amb la màxima solemnitat institucional al Palau de la Generalitat de Catalunya i va ser presidit pel president de la Generalitat, Artur Mas i Gavarró. El Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya va lliurar al final d'aquest acte la nova publicació d'homenatge d'aquesta institució, *Lluís Companys: vida, reivindicació i memòria d'un President, en commemoració del 75è aniversari del seu afusellament*,³³ precisament tot recollint la petició de rescabament institucional, jurídic, polític i simbòlic de la figura del president Companys.

El Memorial Democràtic, mitjançant acord del màxim òrgan executiu de la institució, això és, la Junta de Govern, va acordar el primer d'octubre de 2015³⁴ condemnar políticament la dictadura franquista, tot detallant els abusos de drets humans sistemàtics executats per aquest règim, entre els quals s'anomena precisament l'«aplicació de la pena de mort contra els identificats com a enemics del règim, consells de guerra il·legals, il·legítims i injustos», i formalit-

32. ACORD GOV/146/2015, de 8 de setembre, pel qual es proclama el dia 15 d'octubre de 2015 Dia nacional en memòria de les víctimes de la Guerra Civil i les víctimes de la repressió de la dictadura franquista, publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* núm. 6954 de 10 de setembre de 2015 (vegeu Acord a <http://memorialdemocratic.gencat.cat/ca/detalls/Noticia/El-Govern-proclama-el-15-doctubre-Dia-Nacional-en-memoria-de-les-victimes-de-la-guerra-civil-i-de-la-repressio-franquista>, darrera visita 12 de gener de 2016).

33. A. D. (2015), «Lluís Companys: vida, reivindicació i memòria d'un President, en commemoració del 75è aniversari del seu afusellament», *Documents del Memorial Democràtic*, núm. 5, edició del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya.

34. Vegeu el text íntegre de l'Acord de Junta de Govern del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya d'1 d'octubre de 2015: http://memorialdemocratic.gencat.cat/web/content/02_noticies/04_documents/2015/20151001_Acord_Junta_Govern_CAT.pdf, darrera visita 12 de gener de 2016). Pel seu interès i actualitat es reproduïxen al final d'aquest article els dos darrers documents esmentats.

zar una petició en relació amb els judicis franquistes, amb especial referència al president Companys:

Tercer.- PETICIÓ DE NUL·LITAT DEL JUDICI AL PRESIDENT COMPANYS i RESTA DE PROCESSOS I RESOLUCIONS JUDICIALS i ADMINISTRATIVES: es reclama l'adopció de les accions polítiques, legislatives i jurídiques que s'escaiguin per a la declaració de nul·litat de ple dret i/o el cessament de qualsevol pervivència d'efectes jurídics del judici i condemna a mort del president de la Generalitat Lluís Companys i Jover, així com dels processos penals, civils i/o administratius –i les seves respectives resolucions– endegats per la dictadura franquista contra milers de persones, i adoptar les mesures legals oportunes per rescabalar moralment i recuperar la dignitat de totes les persones que van ser perseguides per raons polítiques i/o ideològiques per part de la dictadura.

En el marc del *Dia nacional en memòria de les víctimes de la Guerra Civil i les víctimes de la repressió de la dictadura franquista*, l'Arxiu Nacional de Catalunya va fer pública la guia *Procediments judicials militars (sumaríssims) 1939-1980 de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona*,³⁵ realitzada amb la col·laboració del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya, en la qual es fa constar la repressió de la dictadura, que afectà 70.470 homes i 7.718 dones, i es documenta com, d'aquesta població, un total de 3.358 persones van ser executades només a Catalunya.

Diversos ajuntaments de Catalunya van aprovar durant l'any 2015 mocions específiques alineades amb tot el que s'ha posat de manifest fins ara. En síntesi, es demana al Govern de l'Estat espanyol: a) dur a terme les actuacions jurídiques i polítiques pertinents per anul·lar la sentència del judici sumaríssim al president Companys i perquè el seu honor sigui reparat; b) la declaració de nul·litat dels judicis per acord de Consell de Ministres o llei de les Corts espanyoles o, en el seu cas, modificacions de la Llei d'enjudiciament criminal i Llei processal militar per facilitar les revisions d'ofici de les sentències; c) el retorn de la informació sobre Lluís Companys requisada per la Gestapo a París l'any 1940 i que actualment es troba confiscada a l'arxiu d'Àvila; d) que els governs que

35. *Guia de Procediments judicials militars (sumaríssims) 1939-1980 de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona*, Col·lecció de Publicacions de l'Arxiu Nacional de Catalunya (2015), http://anc.gencat.cat/web/.content/anc/documents/arxiu/GUIA_SUMARISSIMS.pdf, darrera visita 12 de gener de 2016.

van participar en la captura i assassinat de Companys s'avinguin a fer un acte de desgreu en favor del president afusellat; e) en algunes mocions es fa explícit suport a la querella per crims contra la humanitat que se segueix al Jutjat Central núm. 1 de Buenos Aires (República Argentina) per l'afusellament del president Companys i 47 representants polítics catalans més. En aquest sentit els següents ajuntaments han aprovat mocions amb tots o alguns dels continguts detallats: Ajuntament de Terrassa (24 de setembre de 2015), Ajuntament de Sallent (14 d'octubre de 2015), Ajuntament de Castell-Platja d'Aro (21 d'octubre de 2015), Ajuntament de les Franqueses del Vallès (29 d'octubre de 2015), Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat (29 d'octubre de 2015), Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda (29 d'octubre de 2015), Ajuntament de Tordera (29 d'octubre de 2015), Ajuntament de Viladecavalls (29 d'octubre de 2015), Ajuntament de Vila-seca (30 d'octubre de 2015), Ajuntament de Jorba (4 de novembre de 2015), Ajuntament de Vilanova del Vallès (5 de novembre de 2015), Ajuntament del Perelló (12 de novembre de 2015), Ajuntament de la Fatarella (12 de novembre de 2015), Ajuntament d'Arbúcies (16 de novembre de 2015), Ajuntament de Palamós (17 de novembre de 2015), Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses (27 de novembre de 2015), Ajuntament d'Almoster (21 de desembre de 2015). Alguns ajuntaments, a més dels continguts detallats, incorporen peticions de nul·litat de judicis i sentències, així com de dignificació i desgreu dels seus alcaldes respectius, com és el cas dels ajuntaments de Mollet (alcalde, Josep Fortuny), Tortosa (alcalde, Josep Rodríguez Martínez) o Taradell (alcalde, Ramon Blasi) i/o per 45 alcaldes i dos diputats del Parlament de Catalunya executats. Altres ajuntaments havien sol·licitat nul·litats o dignificacions homòlogues respecte d'altres líders polítics catalans afusellats, com és el cas de Manuel Carrasco i Formiguera (els ajuntaments de Granollers, Cervelló, Alcover, Mas de Barberans, Cubelles, Alguaire, Tiana en són alguns exemples; també la Diputació de Barcelona). De manera complementària, la Diputació de Barcelona en les seves mocions de data 31 d'octubre de 2013 i 24 de desembre de 2015 resol en moció contemplar i donar suport als punts que abans s'han esmentat.

Entre el 21 de gener al 3 de febrer de 2014, Espanya i Catalunya reberen una visita oficial rellevant relacionada amb aquesta matèria: es tractà del relator especial de l'Organització de les Nacions Unides per a la promoció de la veritat, la justícia, la reparació i les garanties de no repetició. Es tracta d'un ens autònom adscrit al Consell de Drets Humans de l'ONU amb seu a Ginebra (Suïssa). L'objectiu de

la visita era conèixer i valorar les mesures adoptades per les autoritats espanyoles en relació amb els quatre eixos referits en el mateix nom de la Relatoria. El relator va mantenir diverses reunions amb representants de l'Estat i de la societat civil central, així com de Catalunya, Andalusia i Galícia. A Catalunya es va reunir amb representats del Govern de la Generalitat de Catalunya, del Parlament de Catalunya, de l'Administració de justícia, amb el síndic de greuges, del Memorial Democràtic, amb acadèmics, responsables del Comitè de Fosses Comunes i membres de la societat civil, entre d'altres. També va fer una sessió específica amb membres dels tres òrgans del Memorial Democràtic –la Junta de Govern, del Consell Assessor i del Consell de Participació–, amb representats de víctimes i d'entitats memorialistes, dels quals va rebre informació i documentació relativa a diversos aspectes relacionats amb la memòria democràtica, entre els quals, de manera específica, informació i documentació dels milers de ciutadans que van patir consells de guerra sumaríssims, incloent-hi el president Companys. De manera complementària, el relator va visitar diversos espais emblemàtics de memòria a Madrid (el Valle de los Caídos i el cementiri de Paracuellos de Jarama), Andalusia (Canal de los Presos / Canal del Bajo Guadalquivir, restes del camp de concentració de Los Merinales i el mausoleu del cementiri de Cazalla de la Sierra), Barcelona (Fossar de la Pedrera i castell de Montjuïc) i Galícia (Isla de San Simón). El relator especial va tenir especial interès a visitar al castell de Montjuïc les dependències on va estar pres el president Companys, la sala on amb molta probabilitat es va celebrar el consell de guerra sumaríssim, així com el lloc on es va produir l'execució la matinada del 15 d'octubre de 1940 al Fossat de Santa Eulàlia (on hi ha un monòlit simbòlic de la Generalitat de Catalunya i una placa commemorativa del seu partit polític, Esquerra Republicana de Catalunya). Posteriorment va visitar el Fossar de la Pedrera, on reposen les restes de milers de ciutadans víctimes de la Guerra Civil i la repressió franquista, amb especial deteniment a la tomba on reposen les restes del president Companys, un indret on anualment es fan actes d'homenatge per part del president i el Govern de la Generalitat, la Presidència del Parlament i la seva Mesa, els partits polítics, el Memorial Democràtic, les entitats memorialistes i altres membres de la societat civil.

Després de la visita, el relator especial colombià Pablo de Greiff va emetre i va fer públic l'Informe de Missió a Espanya A/HRC/27/56/Add. 1 de l'As-

semblea General de l'ONU de data 22 de juliol de 2014,³⁶ en el qual es constata una impressionant violació greu i sistemàtica de drets humans i del dret humanitari durant la Guerra Civil i la llarga dictadura del general Franco, en què es fa referència explícita a execucions, tortura, detencions arbitràries, desaparicions i treball forçat de presos, entre d'altres. El relator especial destaca la fragmentació de les polítiques públiques de Memòria de l'Estat espanyol, i afirma que les mesures adoptades no han respost a una política d'Estat consistent, incloent i global en favor de la veritat, la justícia, la reparació i les garanties de no repetició, alhora que destaca les mancances més significatives en les àrees de veritat i justícia. En els expositius 94 a 99 de l'Informe fa referència directa a les resolucions del Parlament de Catalunya i a les peticions de nul·litat del processos judicials i administratius durant la dictadura, tot destacant el següent:

94. El Relator Especial saluda las disposiciones de la Ley 52/2007 que reconocen y declaran el carácter «radicalmente injusto» y la ilegitimidad de las condenas y sanciones dictadas por motivos políticos, ideológicos o de creencia por las jurisdicciones especiales durante la Guerra Civil y por cualesquiera tribunales u órganos penales o administrativos durante la dictadura. La Ley establece también que las víctimas de estas injusticias podrán solicitar la emisión de Declaraciones de reparación y reconocimiento personal. A pesar de estas disposiciones, persisten reclamos de víctimas y sus familiares exigiendo la reparación efectiva de estas violaciones, declarándose la nulidad de estas sentencias. La nulidad no representa sólo una reparación simbólica, sino que terminaría los efectos legales de estas sentencias. [...]

96. La primera nota de la Abogacía General del Estado, de 3 de noviembre de 2004, sobre la posible revisión-nulidad de sentencias dictadas durante la Guerra Civil y el período franquista, ofrece un análisis de antecedentes y de derecho comparado, haciendo mención al caso alemán. En sus conclusiones, si bien invoca los principios de seguridad jurídica, de la cosa juzgada y de no retroactividad como una gran dificultad, no descarta opciones para la nulidad de las sentencias, sino que al contrario plantea dos alternativas que deben ser consideradas en detalle.

36. Vegeu Informe complet del relator especial de l'ONU per a la promoció de la veritat, la justícia, la reparació i les garanties de no repetició, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/163/59/PDF/G1416359.pdf?OpenElement>, darrera visita, 15 de gener de 2016.

JORDI PALOU-LOVERDOS I ORIOL DUEÑAS

97. El Relator Especial toma nota de la única condena revisada por el Tribunal Supremo en 2007, en el caso de la ejecución de Ricardo Puentes Rodríguez, en virtud de un vicio de forma flagrante. El Relator Especial lamenta que otros recursos interpuestos en casos similares no hayan tenido éxito y que las autoridades judiciales invoquen el principio de seguridad jurídica por encima de los derechos de las víctimas, el derecho a la justicia y los principios del debido proceso. Lamenta que el Gobierno y el Poder Legislativo no hayan aún prestado suficiente atención a esta cuestión y que puedan haber predominado preocupaciones de orden económico en esta decisión.

98. El Relator Especial saluda las Proposiciones no de Ley que llaman a la anulación de las sentencias que llevaron a las ejecuciones sumarias de reconocidas figuras políticas (por ejemplo, Lluís Companys, Manuel Carrasco i Formiguera y Alexandre Bóveda). Insiste, sin embargo, en la importancia de establecer medidas que beneficien a todas las víctimas sin distinción. En este sentido, saluda las disposiciones de la Ley Foral 33/2013 de Navarra que exige al Estado español la nulidad de todos los juicios realizados por tribunales militares y/o civiles por causa de motivos políticos, incluyendo la anulación de las sentencias tribunales especiales. El Anteproyecto de Ley de Memoria Democrática de Andalucía establece disposiciones similares.

99. El Relator Especial alienta al Estado a retomar cuanto antes este análisis y reitera su disposición para acompañar este proceso en el marco de su mandato. Recalca que estudios comparados de otras experiencias de países que han enfrentado retos similares, incluyendo en el contexto europeo, como Alemania, pueden esultar sumamente provechosos.³⁷

37. Cal aquí fer esment a una important sentència posterior a l'emissió d'aquest Informe que s'ha convertit en un referent en matèria de protecció de drets humans de la matèria: ens referim a la recent sentència de 2 de setembre de 2015 de la Cort Interamericana de Drets Humans (Omar Humberto Maldonado Vargas y otros *vs.* Chile), en aplicació de la Convenció Americana de Drets Humans, http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_300_esp.pdf, darrera visita 15 de gener de 2016. La Cort Interamericana condemna l'Estat Xilè a anul·lar els judicis militars de la dictadura xilena i a reparar a les seves víctimes. En el paràgraf novè de la Sentència es pot llegir, com a mecanisme reparatori *per se*, entre altres decisions de caire reparatori: «[...] 9. El Estado debe poner a disposición de las víctimas del presente caso, dentro del plazo de un año contado desde la notificación de la presente Sentencia, un mecanismo que sea efectivo y rápido para revisar y anular las sentencias de condena que fueron dictadas en la referida causa en su perjuicio, de conformidad con lo señalado en el párrafo 167 de la presente Sentencia. Ese mecanismo deber ser puesto a disposición de las demás personas que fueron condenadas por los Consejos de Guerra durante la dictadura militar chilena de conformidad con lo señalado en el párrafo 170 de la presente Sentencia». Això és justament el que es

Serveixin aquestes línies com un nou homenatge a la persona del president Companys i dels milers de ciutadans que van partir processos anàlegs i execucions i altres decisions judicials essencialment il·legals, il·legítimes i injustes, i per reclamar de nou l'aplicació de la normativa internacional en matèria de drets humans i dels postulats de justícia transicional internacionalment reconeguts. Fer-ho és urgent i necessari, no sols per memòria democràtica sinó també per justícia (i reparació), com un dels pilars que el nou sistema democràtic superador de la dictadura diu defensar per sobre de tot. Ho tornem a reclamar amb claredat i contundència, per la vostra memòria i dignitat, president Companys i ciutadans de Catalunya i de la resta de l'Estat! Que així sigui finalment.

---

demana per part del Parlament de Catalunya, del Memorial Democràtic i de les entitats de víctimes i memorialistes de la societat civil, entre d'altres, a més del relator especial de l'ONU mateix, com s'ha detallat anteriorment.